

[Без конверта]

[С.] I

Редакції
Газети «Сільські вісті»
від
Лихоліт Дмитра Трохимовича
Переяслав - Хмельницький
вул. Дзержинського 70

Дорога редакція!

До Вас звертається інвалід II гр. Великої Вітчизняної війни з проханням надрукувати у
Вашій газеті спогади мого дитинства.

Мій батько, Лихоліт Трохим Петрович, народився в 1889 р. в с. Хоцьки Переяславського
повіту на Київщині в сім'ї бідного селянина. Рано остався сиротою. Був у багатих людей у
наймах, пас воли та корови, виконував різні с/г роботи, Потім, без ніяких планів

[С.] II

на майбутнє, сів «зайцем» у поїзд і він, цього 15 річного хлопчика, докотив аж у Тбілісі, де
він найнявся до одного крамаря Насрул Карапетовича Йогле за розсильного. То були, як
згадував батько, його щасливі дні, бо хазяїн не відказував йому в їжі. І все ж його тягнуло в
рідні краї, де він народився. По приїзду на Україну в с. Хоцьки, мій батько в 1914 р.
одружився з дівчиною Радіоненко Наталією Корнієвною, тобто моєю матір'ю. Того ж таки
1914 р. батько пішов на війну, яка тоді була Росії з Австрією. Так, як у батька своєї хати не
було, то моя мати проживала у своєї матері. Повернувся батько з імперіалістичної війни з

нагородами. Потім батько побудував невеличку хату під соломою, да я народився в 1923 р.

[С.] III

Мені мати розказувала, а їй її мати, що в 1861 р., зразу після «свободи», яку дав царь Олександр II від кріпацтва, якимось невідомим шляхом і причинни, загорілася в с.Хоцьки церква, а потім вогонь перекинувся і на все село, яке майже повністю згоріло. Кажуть, що на цвінтарі біля тієї церкви заховали якогось дуже «грішного» пана, чи попа в склепу і ось той склеп повністю вигорів а за ним і село. Минув час і с. Хоцьки повністю відбудувалося. Поставили селяни нову дерев'яну церкву, до речі, на яку мій дід Радіоненко Корній, і брав план. Жили ми бідно в своїй маленькій хатині. Ще при НЕПУ батьку наділили десятину, чи може більше, землі. Стала у нас і корівка, порося та кінь. І ось почали «розкуркулювать» дядьків.

[С.] IV

Я малим бігав між людьми на площі, де відбувалася розпродаж «куркульського» добра. Привозять дядькову скриню, а в ній грязні полотняні сорочки, вал¹, полотно. Бере грязну полотняну сорочку на паличку і кричить «хто більше?» Тоді кидає покупцеві, який купив той вал чи сорочку (а в того покупця заберуть все на другий раз і те ж розпродають). Вже оту церкву розібрали, а на дорозі спалили ікони.

Осінь 1932 р. на кожний двір накладали продрозверстку зерна, картоплі. Того року врожай уродив добрий. Але, якщо хазяїн вивіз усе що йому було наказано сільською радою сьогодні, то на завтра новий налог на хліб картоплю ще більший. Таким чином,

¹ Вал тут, ймовірно, товсті нитки з клочья.

коли забрали в господаря хліб, картоплю і різну городину, тоді почали ходити бригади чоловік по 10-12

[С.] V

активістів з великими шомполами. Довбали ними долівки в хаті, сінях та коморі, а також на дворі. Коли знаходили в торбинці якісь висівки, то їх тут же перемішували з гноєм. Я помню, як я пішов до свого товарища, а в них якраз шастала бригада «активістів». І ось один з активу знайшов у печі маленьке горня із пшоняною кашею. Він витяг його з печі, розбив на долівці і почав по долівці розтирати цю кашу величезним чоботом, а діти (в них було їх п'ятеро) попадали на долівку та й давай ту кашу їсти з під чобіт.

Вже давно в нас забрали ту корівку, порося, коня, забрали увесь хліб, картоплю, гарбузи. Забрали все що в нас було, як і в усіх людей на селі і почався голод 1933 року. Рвали листя з липи, сушили, товкли та пекли з

[С.] VI

них «млинці. В лісі на пісчаних ґрунтах, ріс дикий бурячок з напрочуд довгим, як нитка корінням. Так його копали, а потім сушили і те ж споживали в місто «делікатесу» «по Сталинському. Наш город від хати простирався до самого кладовища. Садити городину було нічим, то ж він і заріс бур'янами. Я кожного дня виходив на цей наш город, або запустілу присадибну ділянку на [...] дикий щавель, або калачики.

Від сільської ради нашого села видавали [...] общі ями для умерших з голоду, по 1 кг хліба та півлітри молока. І ось ці дядьки викопували широченні ями. Привозили цілими підводами мертвих. Були й такі, що ще мали сили привозити своїх рідних до кладовища.

Того в якомусь ящику, іншого в якомусь [...] лахмітті, а інших прямо прив'язуваи за ногу мотузкою, щоб не випав з тачки.²

[С.] VII

[...] не ховали, а просто викидали серед кладовища, бо в самих не було вже сили, бо завтра привезуть їх самих на цей цвинтар. Оті «дяді», що ховають, привозять до ями цілими возами «небіжчиків», перекидають біля ями віз і звалюють всіх на одну кучу. Потім здирають з мертвого останню лахманчину, беруть за ноги та руки, розгойдують і кидають в цю яму. Хто як упав, той ниць, той догори, чи боком, а той сидить. Потім накидають шар землі і починають топтати, щоб улягались щільніше. Потім накидають цих «небіжчиків» і ще ряди, шари, знову накидають землю, знову втоптують і так аж до самого верху.

Ніяких плачів, чи криків, дивились як на щось буденне. Я запам'ятав одну дівчинку, років 9-10. З білими кісками, в якої очі сині-сині, неначе небо відбивало в її очах своїм голубим маревом.

[С.] VIII

Бо ті очі, в мертвого з голоду, не закриваються. Їх треба закривати живим, але немає кому, та й нікому воно непотрібно. Я помню, як під тинами сиділи мертві люди з протягнутими руками. Але кому і що можна дати в оті протягнуті руки? Багато мертвих людей валялось серед бур'янів та доріг, хатах та подвір'ях. Не заховані таким общим «чином» бо дяді не вправлялися зі своєю місією. Наші сільські хлопці вирізали в таких печінки з грудей і сирію їли. Їх невдовзі забрала міліція кудись, звідки вони не повернулися і до цього часу. Батько і я опухли з голоду як колодки, а моя мати і сестричка Катя зробилися мов щепки. Яюсь

² На цій та наступних сторінках [...] позначаються уривки тексту, які неможливо прочитати через нечітку фотокопію.

батько прочувши, що в Києві продають по фунту хліба на душу населення. Забравши свої бойові нагороди та материні золоті сережки і хрест, батько відправився

[С.] IX

в нележку, небезпечну подорож до Києва. В цей час мій дядько Никифор Корнієвич, материн брат, проживав у м. Переяславі і дав моїй матері кілька качанів без кукурудзи. І ось мати їх підсушила в печі, стовкла їх у ступі і спекла нам щось таке не похоже на кляцики, ні на щось інше. Ось ми з сестрою поїли цього «делікатесу», а потім лежали не ворущачись, я на припічку, а сестра Катя на печі. Поворорухнутись не було ніякої, для цього, можливості, тому що увесь час кололо в животі. Наша бідна матінка бо сама тільки дибала ногами від голоду, намітила місце де мала нас поховати із сестрою. В цей час і прибув наш батько з трьома фунтами хліба, бо вурки вкрали в батька золоті сережки. Почалась справжня мука. Батько з матір'ю, нагрівши води, по одному нас

[С.] X

клали в гарячу воду. Розпарювали животи наші, а вже потім давали нам по кришенику хліба, бо більше нам, по його догадкам, давать не можна. Таким чином, ми знову видерлися, як говориться, із живої могили. Тоді мати положила в мішечок батьку якогось полотна і ми з батьком відправились в Білорусію «зайцем». Те полотно батько комусь віддав за пляшку молока. В Білорусі батько десь випросив маленького щербатого горщечка в якому ми з батьком варили картопляне лушпиння, випрошене батьком по хатам. Які нам давали добросердні люди. Так ми добралися до р. Беседь в Білорусії. Батько устроївся на якусь баржу, що плавала по цій річці. Непам'ятаю, які роботи

виконував на баржі мій батько, але памятаю, що мене часто підгодовувала доброзичлива жінка капітан

[С.] XI

на баржі. І ось ми знову мандруємо полями, болотами, та лісами Білорусії. Як у тому творі «Дед Архип и Ленька». Але цього разу нам повезло. Вже з'явилися в полі [перші] колоски і ми мнемо, ті колосочки і їмо на ходу, а часом варимо в тому ж щербатому горщечку. Ночували там, де застала нас темна нічка. Так їхали ми якимось поїздом, який нас віз на рідну Україну, а я, в цей час, лежав у вагоні під лавкою. Потім ми багато ішли пішли до свого рідного дому, до рідної оселі, де ми покинули нашу рідну неньку, а я сестричку Катю. Як ми тільки плакали гіркими сльозами при зустрічі, головне ми вижили, залишились живі, а це вже велике щастя. Нас мама і Катя угостили борщем з чистого бур'яну та щавлю, але нам він показався за найкраще блюдо.

[С.] XII

І тоді ми покинули нашу убогу хатину і поїхали в Краснодарський край станицю Тимошівка³. В кінці 1936 р. ми знову повернулися в рідне село Хоцьки. Наша хатинка стояла сиротою з повибиваними вікнами. Повставляли шибки з фанери, та й почали в ній жити. Ось наступив 1937 рік. Вночі по селу їздить машина «чорний ворон». На ранок уже чути забрали того й другого, як «ворог народу». І так кожної ночі. В нашій школі кожного дня викреслюємо з хрестоматії того чи іншого письменника як «ворогів народу». А в цей час у клубі на сцені від школи я громко проголошую вірш: Мы скажем, что счастье искали. Мы скажем, что счастье нашли. Мы скажем, Да здравствует Сталин, великая правда земли!

³ Ймовірно Тимошевськ Краснодарського краю.

[Підпис] /Лихолит/

4/1.1989 года